



Рідна мова – найцінніший скарб нації

огляд літератури

ПРЕЛІУНА
БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ
ДЕСИМОНА

2022

Без мови рідної й народу рідного нема...
Володимир Сосюра

Міжнародний день рідної мови – свято, засноване ЮНЕСКО в 1999 році. Головна мета цього дня – підтримати самобутність і важливість кожної мови та її визначальність для народу. Недарма кажуть, що після відмови від рідної мови нація вмирає, адже мова містить історію та культуру держави.

За рішенням ООН 2022 – 2032 роки проголошено Міжнародним десятиріччям мов корінних народів.

З 2000 року День рідної мови щорічно відзначають в Україні.

Українці – основне й автохтонне, корінне населення України, найбільша етнічна спільнота на її території. До корінних же народів, що становлять етнічну меншість в Україні, традиційно відносять кримських татар, караїмів та кримчаків. Цей статус закріплено на законодавчому рівні.

Рідною прийнято вважати мову нації, мову предків, яка пов'язує людину з її народом, з попередніми поколіннями, їхніми духовними надбаннями. Мова для кожного народу стає ніби другою природою, що оточує його, живе з ним всюди і завжди. Без неї, як і без сонця, повітря, рослин людина не може існувати. Тому знати, берегти і примножувати рідну мову – це обов'язок кожної людини.

Пропонуємо вашій увазі тематичний огляд літератури про рідні мови корінних народів України.

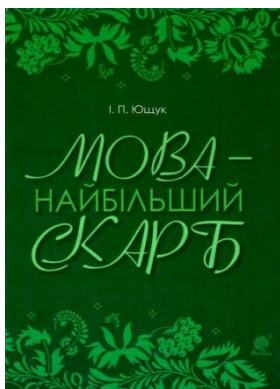


Абдулаєва, Г. Кримські татари : від етногенезу до державності / Гульнара Абдулаєва ; [пер. з рос. Юлії Фомічової]. – Київ : Гамазин, 2021. – 408 с.

Книжка – не просто начерк до життя й становлення кримських татар як етносу. Це чудова можливість для читачів будь-якого віку довідатися й поміркувати в історичному (а подекуди й політичному) ракурсі про те, ким насправді є кримські татари, кримчаки, караїми, звідки вони взялися і яким чином сформувалися як народи. І чому зараз вони разом з іншими, на жаль, нечисленними етнічними групами змушені боронити свій статус корінного населення півострова, і якою є їхня роль у формуванні сучасної України. Детальне дослідження кримського історика Гульнари Абдулаєвої допоможе відновити

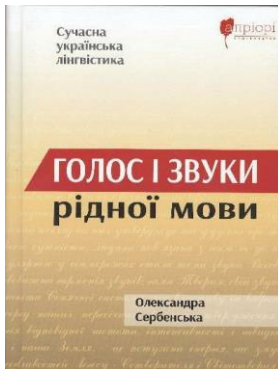
багатовікову етнічну історію кримських татар та інших корінних народів Криму, розвіє численні нав'язані міфи, продемонструє національну самобутність, унікальність та цінність етносу кримських татар для людської цивілізації.

Книжка для тих, хто хоче знати історію без купюр.



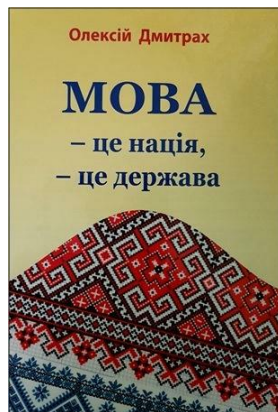
Ющук, І. П. Мова – найбільший скарб : статті / І. П. Ющук. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. – 360 с.

У статтях збірника йдеться про походження й історичний розвиток української мови, висвітлюються питання про її структуру, логіку й закономірності побудови, про зв'язок мови з мисленням, про роль письменників, зокрема Тараса Шевченка, в її збагаченні й утвердженні. Дано деякі рекомендації щодо вивчення рідної мови в школі. Через етимологію знакомих для українців назв та імен розкрито її заглибленість у давнину.



Сербенська, О. А. Голос і звуки рідної мови / Олександра Сербенська. – Львів : Апріорі, 2020. – 280 с.

У книжці викладено матеріал, що поглиблює знання з фонетики та фонології, розширює обрії бачення природи нашого усного мовлення. Подано відомості про таке складне й багатоаспектне явище як людський голос. Розкрито значення важливих елементів комунікації, пов'язаних із поняттями слухати – чути – мовчати. Переборюючи стереотипне уявлення про звук, автор прагне показати сучасне розуміння цього феномену; звертає увагу на явище звуко символізму, що десятиліттями було зігнороване як розділ науки про мову. Значну увагу зосереджено на основних параметрах такої характерної ознаки української мови як милозвучність, а також на маловідомих нашій освіченій громадськості фактах, пов'язаних з історією створення нашої старослов'янської азбуки – кирилиці.



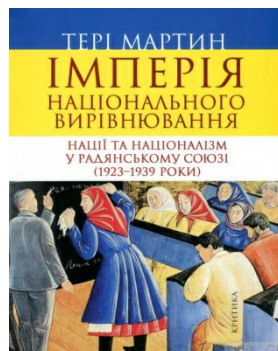
Дмитрах, О. Мова – це нація, – це держава / О. Дмитрах. – 4-е вид., допов. – Дрогобич : Коло, 2018. – 264 с.

У цій книзі показано становлення нації як найвищої природної форми об'єднання людей, описані її права та загрози існуванню української нації й держави через утрату української мови. Розглядається роль і значення мови в житті нації, в розбудові держави та формуванні переконань, світогляду, вчинків та конкретних дій людини. На прикладах показано багатство, милозвучність та логічність української мови.



Беліцер, Н. Кримські татари як корінний народ : історія питання і сучасні реалії : посібник для тих, хто прагне з'ясувати / Наталя Беліцер ; Ін-т демократії ім. Пилипа Орлика. – Київ : Національне газетно-журнальне вид-во, 2018. – 167 с.

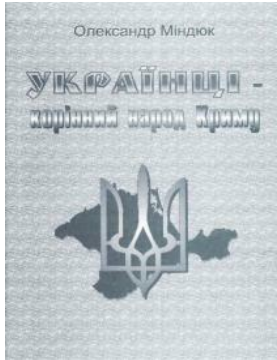
Авторка дослідження Наталя Беліцер, докторка біологічних наук, експертка-дослідниця Інституту демократії імені П. Орлика. Її книжка-посібник – це історія питання і сучасні реалії проблем, які були актуальні для кримськотатарського народу від часу їхнього повернення на Батьківщину і привернули увагу влади, суспільства. У своєму дослідженні вчена висвітлює теми права корінних народів на самовизначення, проблеми кримськотатарської національної автономії, автономного статусу Криму, міжнародний досвід забезпечення прав корінних народів. Окрема глава присвячена темі репрезентативних органів кримськотатарського народу – діяльності Курултаю і Меджлісу.



Мартин, Т. Імперія національного вирівнювання. Нації та націоналізм у Радянському Союзі (1923-1939 роки) : [монографія] / Тері Мартин ; [пер. з англ. С. Вакуленка ; Укр. наук. ін-т Гарвардського ун-ту ; Східн. ін-т українознавства ім. Ковальських ; Ін-т Критики]. – Київ : Критика, 2013. – 640 с. : мал., схеми.

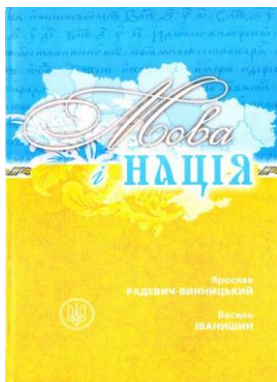
Монографія професора Гарвардського університету Тері Мартина підважила усталені уявлення про національну політику більшовиків і спричинила бурхливі дискусії довкола цілком нової візії сталінського СРСР не як традиційної багатоетнічної централізованої імперії чи федерації формально рівноправних національних утворень, а як специфічної політичної системи, зіпертої водночас як на соціалістичних, так і

націоналістичних засадах, і зацікавленої попервах підтримувати окремі великі етноси, створивши для них «титкульні» території різного рівня автономності з упродовженням притаманних національним державам інституцій, наданням офіційного статусу мові «корінної» нації, переглядом на її користь кадрової й освітньої політики тощо – усім тим, що автор описує як свого роду відповідник поширеної нині в країнах ліберальної демократії соціальної практики «affirmative action», спрямованої на підтримку раніше упосліджених груп.



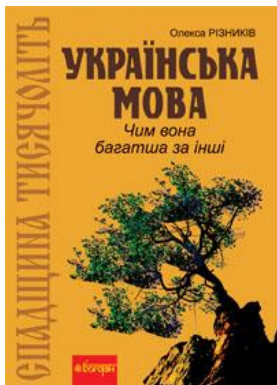
Міндюк, О. К. Українці – корінний народ Криму / Олександр Міндюк. – Київ : Велес, 2012. – 31 с.

У книзі запропоновано обґрунтування статусу українців як єдиного корінного народу в Криму, де, як і в усій Україні, інші жителі складають етнічні меншини чи групи.



Радевич-Винницький, Я. Мова і нація : тези про місце і роль мови в національному відродженні України / Я. Радевич-Винницький, Василь Іванишин. – Львів : Априорі, 2012. – 210 с.

Пропонована праця в лаконічній формі тез широко висвітлює мовознавчу проблематику, пов'язану із суттю, роллю та функціонуванням мови в суспільстві, розкриває механізм денаціоналізації народу на мовному ґрунті, подає науковий матеріал, потрібний кожному громадянину для вироблення мовознавчого світогляду, належного ставлення до рідної та інших мов.



Різників, О. Українська мова – спадщина тисячоліть. Чим українська мова багатша за інші? / Олекса Різників. – Київ : Український пріоритет ; Літературна Україна, 2017. – 200 с.

У книзі вперше в нашому мовознавстві висвітлено таку актуальну тему як багатство української мови, яку автор ретельно обґрунтовує на основі різноманітних наукових джерел, досліджуючи фонетичні, морфемні, морфологічні, синтаксичні особливості української мови. Посібник доповнено поезіями автора, новелами. Книга стане у пригоді учителям, студентам, учням старших класів та всім, хто цікавиться рідною мовою.

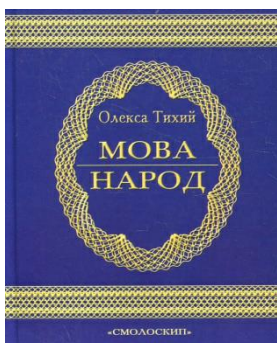


Губерначук, С. С. Прадавність української мови / Станіслав Губерначук. – Київ : Четверта хвиля, 2010. – 352 с.

У книзі представлені напрацювання автора як фахового філолога за кілька десятиків років досліджень найдавніших початків української мови. Читачі довідаються, як ще з раннього кам'яного віку, коли людина почала виголошувати первісні членоподільні звуки, а за ними і звуконаслідувальні мовні одиниці, витворювалися, віками удосконалювалися і передавалися від покоління до покоління потужні зародкові прамовні пласти, які з часом стали основою формування розвоєвої бази української мови: первовічні вигуки й частки, корені

багатьох слів, пов'язаних із первісним збиральництвом-мисливством, початковими хліборобством, тваринництвом, будівництвом, металовиробництвом, а також

тотемічними та сонцепоклонницькими віруваннями тощо. У доісторичних часах автор простежує і деякі морфологічні, словотвірні, синтаксичні та образно-поетичні особливості нашої рідної мови. Підтвердженням висновків автора є найдавніші жанри української словесності: народні замовляння та казки, обрядові пісні сонцепоклонницького походження, корінні імена особові, географічні назви, а також ведійські, античні та давньоукраїнські писемні джерела.



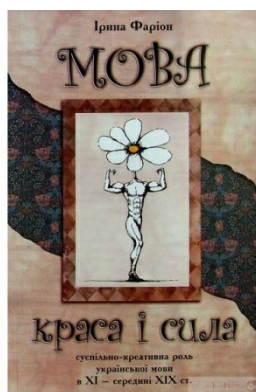
Мова – народ : висловлювання про мову та її значення в житті народу / упоряд. Олекса Тихий. – Київ : Смолоскип, 2007. – 416 с.

У книзі «Мова – народ» зібрано документи і висловлювання видатних людей про мову (понад 250 авторів та документів). Декілька розділів збірки («Письменники, вчені та поети про роль та значення мови в житті народу», «Ставлення до мови», «Патріотизм») присвячені загальним питанням значення рідної мови, інші розділи («Тарас Шевченко про мову», «Доля української мови в історичному плані», «Трохи статистики») присвячені українській мові.



Галушко, К. Ю. Народи, етноси, нації... Знайди відмінності / Кирило Галушко. – Київ : Темпора, 2007. – 69 с.

Знання відмінностей між поняттями «етнос», «народ», «нація» є необхідним не лише для усвідомлення подій минулого, а й для розуміння логіки сучасних політичних та суспільних процесів. У книзі читач знайде відповіді на запитання, які часто постають у повсякденному житті не лише перед пересічними громадянами, а й перед журналістами, громадськими та політичними діячами. Книга коротко й доступно розкажує про деякі базові поняття, якими оперує соціологія, суспільствознавство та історія, і буде корисною всім, хто хоче орієнтуватися в сучасній політичній і соціологічній термінології та правильно розуміти її зміст. Видання розраховане на старших школярів, студентів, учителів та всіх, хто цікавиться суспільним та громадським життям.



Фаріон, І. Д. Мова – краса і сила : суспільно-креативна роль української мови в XI – середині XIX ст. / Ірина Фаріон ; М-во освіти і науки України ; Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів : Львівська політехніка, 2007. – 211 с.

Це дослідження перше в українському мовознавстві, у якому взаємини між мовою і людиною, мовою і нацією, мовою і державою розглянуто в онтологічно-діахронному розтині: мова – не лише передумова буття людини і суспільства, – вона основа його творення упродовж століть (від XI до середини XIX століття). Унікальність і феноменальність української ситуації в тому, що не держава стояла на сторожі мови, а мова забезпечила собою всі можливості для відродження нації та держави. Цей феномен криється у метафоричному визначенні мови як «краси і сили». «Краса» – це найвідкритіший звуковий бік мови, а «сила» – це її суспільно-креативна роль в українському націє- та державотворенні. Краса і сила мови – це те, що «двигнуло з упадку ту масу, якій, бачилося, не було рятунку» (І. Франко). Позаяк мова – справа усіх і кожного, то це нетрадиційне лінгвістичне дослідження адресоване всім мовцям.



Українська мова у XX сторіччі : історія лінгвоциду : документи і матеріали / за ред. Л. Масенко ; упоряд. Л. Масенко, В. Кубайчук, О. Демська-Кульчицька. – Київ : Просвіта ; Києво-Могилянська академія, 2005. – 399 с.

У збірнику вміщено документи і матеріали, що стосуються мовної політики радянського керівництва на теренах України. Вони проливають світло на підступне втручання у внутрішній розвиток української мови, спрямоване на штучне зближення її з російською і знищення як незалежного мовного утворення. Розкривається специфіка лексикографічної, термінологічної й правописної практик радянського періоду, метою яких, починаючи з 30-х років, було поступове вилучення питомих рис української лексики, фразеології і навіть деяких словотвірних та граматичних форм та заміна їх кальками з російської мови. На базі корпусу документів і матеріалів укладено реєстр репресованої лексики.



Ткаченко, О. Б. Українська мова і мовне життя світу / Оrest Ткаченко. – Київ : Спалах, 2004. – 272 с.

Працю присвячено розвитку й сучасному станові української мови в усіх труднощах її становлення, що дістають всебічне висвітлення (географічне, історичне, соціолінгвістичне, культурологічне тощо) в зіставленні з відповідними ситуаціями інших мов світу. Написана в популярній формі книга призначається всім шанувальникам української мови, насамперед представникам суспільних наук.

Додаткову літературу до Міжнародного дня рідної мови ви можете знайти у нашому [електронному каталозі](#) та замовити у Публічній бібліотеці ім. Лесі Українки, публічних бібліотеках міста Києва.

Всі фото для огляду взяті з відкритих джерел мережі «Інтернет».

Огляд підготувала	Гніда Т. В.
Редактор-бібліограф	Плужнікова Н. С.
Літературний редактор	Луняка Д.
Відповідальна за випуск	Денисова С. О.

Відділ електронних ресурсів та довідково-бібліографічного обслуговування:
вул. Тургенєвська, 83-85
телефон: (044) 486-01-46, (044) 486-00-35
e-mail: 4bibliograf4@gmail.com

© Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих м. Києва, 2022